ڊاڪٽر غلام حسين پٺاڻ

شاهه عبداللطيف جي ڪلام ۾ پاڻيءَ جو مقصد

شاهه جي ڪلام جو اڀياس ڪرڻ لاءِ يا شاهه جي ڪلام جو روحاني مقصد سمجهڻ لاءِ ضروري ٿئي ٿو ته سندس ڪلام ۾ آيل تمثيلن کي سمجهڻ ڏيڻ ڇو ته لاکيڻي لطيف جو ڪلام هر حال ۾، هر جاءِ تي هر ماڻهوءَ جي سمجهه مطابق، پاڻ ۾ مضمون ۽ مقصد سمائي ٿو. سندس ڪلام ۾ آيل علامتون ۽ تمثيلون هر ڪنهن شارح پنهنجي پنهنجي سمجهه مطابق سمجهايون آهن. هتي فقط پاڻي جي آيل تمثيل يا علامت تي بحث ڪنداسين ته شاهه پنهنجي ڪلام ۾ پاڻي جو مقصد ڇا پيش ڪيو آهي.

شاهه سر مارئي جي ابتدائي بيت ۾ روحن جو الله سان، خلقڻ وقت ڪيل وعدي جو ذڪر ڪندي فرمايو آهي ته:

الست بربڪم، جڏهن ڪن پيوم،
قالوا بلٰي قلب سين، تڏهن تت ٿيوم،
تهين وير ڪيوم، وچن ويڙهيچن سين.
(سر مارئي)

روحن جي قلبي واعدي کان پوءِ الله هي ڪائنات خلقي جنهن لاءِ شاهه صاحب چوي ٿو:

فيڪون ندا ڪري، ڪهيائين سين ڪن،
تعظيما تمام ڪري، پوءِ ٽريائين پون،
مارو ٿيان مون، پينر! پاڳي آئيا.
(سر مارئي)

۾ انسان الله سان ڪيل واعدي کي دنيا ۾ اچڻ کان پوءِ پورو ڪيو يا نه ۽ هن دنيا جي اسبابن ۾ ڪم ٿي ڪيئن پلجي ويو ۽ سنئين ڌسيل راهه کان ڀٽڪي گمراهه ٿي ويو. تنهن لاءِ شاهه فرمايو آهي ته:

آلست ارواحن کي، جڏهن جاڳايو جليل،
سنئين راهه سيد چئي، سونهائون سبيل،
وحدت جي واديءَ ۾، ڪوڙين کي تاويل،
درياهه جي دليل، لوڙهي لهوارا ڪيا.

هن بيت ۾ شاهه انسان جي الله سان سنئين راهه تي هلڻ جي واعدي جو ذڪر ڪندي چوي ٿو ته ڌڻي تعاليٰ جڏهن الست واري ڏينهن روحن کي سجاڳ ڪيو تڏهن روحن سنئين راهه (خدائي وات) ڳولي لڌي پر دنيا ۾ اچڻ کان پوءِ هن دنيا (وحدت جي وادي) جي هن وهمي سمنڊ ۾ ڪروڙن مان ڪي ٿورا وڃي سنئين راهه (خدائي راهه) تي هليا باقي سڀ واعدي خلافي ڪري وچن وساري: هن وهمي دنيا جي سمنڊ جي وهڪري ۾ اچي: دنيا جي اسبابن ۾ ڦاسي لهوارا لڙهي ويا.

انسان دنيا جي اسبابن ۾ ڪيئن آيو؟ ڇو آيو؟ دنيوي اسبابن ۾ اچي هن ڇا ڪيو؟ ۽ هن کي ڇا ڪرڻو هو ۽ دنيوي اسبابن کان ڪيئن بچڻو آهي؟ انهيءَ حقيقت کي هيٺ ڏنل بيت ۾ هن ريت ٿو سمجهائي:

مون کي مون پرين، پڏي وڌو تار ۾،
آيا ائين چون، مڃڻ پاند پسائين.

پيو جو پاتار، سو ڪيئن پسڻ کان پالهو رهي؟
سالڪ مون سينگار، ڪو په انهيءَ پاند جو.

ڪر طريقت تڪيو، شريعت سڃاڻ،
هنئون حقيقت هير تون، ماڳ معرفت ڄاڻ،
هوءِ ثابوتي ساڻ، ته پسڻان پالهو رهين.

مٿين بيتن ۾ شاهه لطيف ظاهر ڪري ٻڌايو آهي ته هي دنيا پاڻي مثل آهي، جنهن ۾ انسان کي اڇلايو ويو آهي ۽ مٿس اها پابندي لاڳو ڪئي وئي آهي ته توکي پاڻي ۾ رهندي به پنهنجي ڪپڙن کي ان

۾ پسائڻو نہ آهي، ڇو تہ انهي پاڻي (دنيا) ۾ اوهان کان پوءِ جيڪي دليل تنهنجي ذهن ۾ پيدا ٿيندا اهي توکي لوڙارو (نفس جـي پنيان) لوڙهـي ڇڏيندا . تہ جو ڪيل واعدو توکان ڀلائي ڇڏيندا . انهيءَ لاءِ ضروري آهي تہ تون لهوارو (نفس جي پنيان) لڙهڻ جي بجاءِ اپارو (الله جي راهہ تي نفس کي ماري) ترڻو آهي.

هن لفظن ۾ انسان کي نفس کان بچڻ لاءِ جدوجهد ڪرڻي آهي يا انسان کي نفس جي غلط خواهشن کان پاڻ کي ڇڏائڻ لاءِ جدوجهد ڪرڻي آهي يا انسان کي نفس جي غلط خواهشن کان پاڻ کي ڇڏائڻ لاءِ جدوجهد ڪرڻي آهي جي اڻهن نہ ڪيائين تہ پوءِ هن دنيا جي عياشين (وهڪري) سان وهي لڙهي ويندو. جيئن شاهہ سائين مٿين بيت ۾ چوي ٿـو تہ انسان کي هن دنيا ۾ (درياهہ ۾) اڇلايو ويو آهي ۽ سندس زندگيءَ جو دارومدار ہہ دنيا جي اسبابن کي استعمال ڪرڻ تي آهي هن لفظن ۾ سندس زندگي لاءِ پاڻي جو استعمال ضروري آهي پوءِ اهو ڪيئن ٿي سگهي ٿـو تہ انسان پاڻي ۾ رهي ڪري ہہ پاڻ کي نہ پسائي جڏهن چوي ٿو تہ :

دائـــم جا درياهہ ۾، سا مڇـي ڪني ڪوهہ،
آهس اتـــي اندوهہ، پاڻـــي ڪٿـي تہ پيان .
(سر سڪڻي)

مٿين بيت ۾ شاهہ رحہ چوي ٿو تہ مڇي پاڻي ۾ ئي زنــده رهي سگهي ٿي، پاڻيءَ کان سواءِ سندس وجود ئي قائم نہ رهي سگهندو، پـوءِ ڪيئن ممڪن ٿي سگهي ٿو تہ اها مڇي پاڻيءَ ۾ ڪني ٿـي ويندي، پر مڇيءَ کي فڪر رکيو انهيءَ جو رهندو آهي تہ پاڻي ۾ رهندي ہہ پاڻي ڪٿان پيئي ڇو تہ ڪيس پاڻيءَ ۾ اڇلائي پوءِ ڪيس اهو حڪم ڏنو تہ توکي هر هنڌ تان پاڻي ڏاهي پيئڻو پر سندس پاڻي پيئڻ لاءِ جايون مقرر ڪيل آهن.

هن لفظن ۾ انسان کي دنيا ۾ موڪلي هن لاءِ بـي انداز نعمتون خلقي پوءِ هن لاءِ حرام، حلال جي حد مقرر ڪئي ۽ الله تعاليٰ جي پوريءَ مخلوق سان انهن نعمتن جو ورهائي ڪائڻ جو حڪم ڏنو ويو . انهي مقصد تي شاهہ لطيف چوي ٿو تہ مڇي پاڻي ۾ رهي پر ڪيس فڪر رکيو انهيءَ هنڌ جو هوندو آهي تہ پاڻي ڪٿان پيئي، يعني ڪهڙي هنڌ تان پاڻي پيئڻ جي هن کي اجازت آهي.

ڇاڪاڻ ته پاڻيءَ جي اها خاصيت آهي ته جيترو گهڻو پاڻي پيئبو اوتري گهڻو ڏڍُنس لڳندي. دنيا جي اسبابن ڪي به جيترو گهڻو استعمال ڪبو، اوترو ئي انهن اسبابن جي استعمال جو شوق وڌندو رهندو آهي ڇو ته ئي سگهي ٿو ته هر هنڌ تي پاڻي پيئڻ جو حق نه هجي. تنهن ڪان سواءِ پاڻي ڪٿان پيٺو آهي، انهيءَ جو خيال رکڻو آهي متان ڪنهن هنڌ تان گندو پاڻي پيئي بيماري نه پرائي، جنهن لاءِ شاهه رحه فرمائي ٿو:

اڇو پاڻي لڙ ٿيو، ڪالورُنو ڪنگن،
اينديءَ لڄ مرن، ته سر مٿي هنجڙا.
(سر ڪارايل)

هن جو مقصد آهي ته پاڻي (دنيا ۽ دنيا جا اسباب پاڪ هئا) اڇو هو پر ڪنگن (گناهگارن) اهي انهن کي خراب ڪيو آهي، ٻين لفظن ۾ دنيا جي اسبابن کي گندو ڪندڙ انسان اهي ناپاڪ ڪيو آهي پر جڏهن هنج (نيڪ انسان) جهڙي نيڪي ڪري سهڻا آهن، سي جڏهن اهن ٿا، تڏهن انهن کي دنيا ۾ ناپاڪي ڪري شرم ٿو اچي، جو الله وٽ سونهن جي کهرج آهي. جيئن سر مارئي ۾ شاهه سائين فرمائي ٿو:

سونهن وڃايئي سومرا! ميرو منهن ٿيوم،
وڃڻ تت پيوم، جت هلڻ ناهه حسن ري.

تنهن ڪري الله انسان لاءِ هن دنيا ۾ اسبابن جي استعمال لاءِ ۽ جاءِ مقرر ڪئي آهي ته جيئن هر هڪ مقرر جاءِ ۽ هنڌ تان اسباب حاصل ڪري ۽ انهن جو استعمال ڪري اها خدائي نظام جي ترتيب آهي ۽ جڏهن اها حد انسان ٽوڙي ٿو ته پوءِ انسان گناهگار ٿئي ٿو. ڇو ته انسان آيو ئي الله جي احڪامن جي پيروي ڪرڻ آهي ته پاڻ خوشي سان (روح الله جي رضا تي آيا آهن، نه پنهنجي خوشي خاطر) هن دنيا ۾ آيا آهن. جيئن شاهه سائين چوي ٿو:

ڪير ڪن، آئون ڪير، ڪير ڏمر سهي ڏم جا،
قضا رهيءَ ڪير ڏري، مٿي پاڻيءَ پير.
پنهنجي پنيءَ وير، لڏو تي ئي لوڙيان.
(سر سهڻي)

مٿئين بيت جي تصديق وري ٻئي هنڌ هن ريت ڪري ٿو:

ڪرڳل ڪوچ ڪن گهڻا، جت جر واڳهو جتائين،
ٻاڻ اچلــــي آب ۾، وه ســـر وڏائـــيـــن،
لهرين لنگهائين، لطـف ساڻ لطيف چئـــي.
(سر سهڻي)

مٿين ٻنهي بيتن جي وڌيڪ آسان لفظــن ۾ شاهه صاحب جـن هن ريت سمجهاڻي ڏني:

مون ڪـــي مون ٻرين، ٻڏي وڏو تـــار ۾،
اپـــا اڻين چـــون، مچڻ ٻـــانـــد ٻسائين.
(سر آسا)

مٿي ڏنل بيت مان شاهه جو مطلب آهي ته انسان ڪي هن دنيا ۾ الله جي مرضي تي ڇڏيو ويو آهي ۽ اها هن لاءِ قضا آهي نه ته هن ٻائي جي مٿان (هن دنيا ۾) ڪير پير رکـي ها. انسان جو هــن دنيا ۾ اچڻ رب جي مرضي هئي ته انسان ڪي هن دنيا ۾ موڪلي ۽ پنهنجي احڪامن جي هن ڪان پيروي ڪرائي.

انهيءَ لاءِ شاهه سائين پنهنجي ڪلام ۾ فرمائي ٿو ته هي دنيا ڇا آهي؟ دنيا جا اسباب ڪهڙا آهن؟ دنيا ۾ ڪهڙيون ڪهڙيون آفتون آهن، جيڪي انسان کي ڳڙڪايو وڃن ٿيون. انهن سڀني ڪان بچڻ لاءِ سهڻي انسان جو ڪهڙو طريقو آهي، تنهن کي بيان ڪندي چوي ٿو:

ساهڙ ڏاران سهڻي، هـــيءَ تان جنبي جـــوهه،
هـــن ٻائيءَ سين ٻانهون مـــور نه مٿـو ڏوهه،
جي ٻرين ٻاسي هوهه، ته ڪر توڏيءَ تڙ ڪيو.
(سر سهڻي)

مٿين بيت ۾ شاهه رحه بلڪـــل صاف لفظن ۾ سمجهايو آهـــي، ته انسان کي هن دنيا ۾ اهي، دنيا جي اسباب کـــي پنهنجي مرضيءَ موجب واپرائڻو نه آهي، پر اهي اسباب الله جي مرضي ۽ رضا موجب استعمال ڪرڻا آهن ۽ ائين سمجهڻو آهي ته الله مون سان گڏ آهي ۽ هو منهنجي هر عمل

۽ ڪم تي نظر رکي ٿو ۽ اهڙيءَ طرح انسان الله جي حڪم موجب دنيا جي اسبابن کي واپرائيندو ۽ دنيا ۾ پاڪ ۽ صاف رهندو. هي بيت ظاهر ۾ سهڻي کي تلقين آهي. پر هن جي باطني معنيٰ ۾ هڪ سهڻي يا نيڪ الله جي بندي لاءِ نصيحت آهي.

ظاهر ۾ شاهه سهڻي کي چوي ٿو ته پنهنجي محبوب (الله) کان سواءِ ناپاڪ آهين ۽ جنهن پاڻي ۾ هن کي اڇلايو ويو آهي (دنيا) انهي سان هيءَ ملوٿي ٿوڻي، پر جي سهڻي جي پاسي ۾ ميهار هجي (سالڪ رب کي پاڻ سان سمجهي) ته جيڪر انهيءَ پاڻي سان سهڻي تر ڪيو چو ته سهڻي جي پاڪائي ميهار جي پاسي ۾ رهڻ سان ئي سگهي ٿي. (انسان پاڪ صاف نيڪ تڏهن رهي سگهي ٿو، جڏهن هو الله کي پاڻ سان گڏ سمجهندو).

انهي سان شاهه جو مطلب صاف نظر اچي ٿو ته جيڪڏهن انسان الله کي پاڻ سان گڏ سمجهي ته پوءِ هيءَ دنيا ناپاڪ نه رهي سگهندي. چو ته هن دنيا جا اسباب ائين آهن، جيئن جر جا جانور، سمنڊ جا مانگر مڇ، سمنڊ جون ويرون لهرون ۽ دريا جو تيز وهڪرو. جيئن شاهه سائين ۾ چوي ٿو :

لــڙ، لهريون، لس، ليٽ، جتي ات نه آب جو،
الله ! ات م وليين، پــيــڙا منــي پيٽ،
جوکو ٿئي م جهاز کي، ڦرهي اچي م ڦيٽ،
لڳي ڪام ليٽ، هن غاريبي غراب کــي

وري سرسهڻي ۾ سهڻيءَ کي درياهه جي دهشت کان واقف ڪندي چوي ٿو ته :

دهشت دم درياهه ۾، جت جايــون جانارن،
نڪــو سنڌو سير جــو، مپ نـــه ملاحن،
درنـــدا درياهه ۾، واڪـــا ڪــنــو ورن،
سجا پــيــڙا پـــار ۾، هانا هيٺ ويـــن،
پــرزو پيدا نـــه ٿئي، تختــو منجها تـــن،
ڪو جـــو قهر ڪنن ۾، ونـــا ڪين ورن،
آتـــي اٿارن، ساهـــڙا سير لنگهاءِ تـــون.

هتي شاهہ سائين انسان کي سمنڊ (دنيا) جـي، ڏپ، خـوف ۽ هيبتناڪ بلائن جي صورتن جو تصور ڏيئي دنيا جي ان کان بچڻ جي تاڪيد ڪئي آهي، تہ هن دنيا جي درياہ ۾ خونخوار جانورن جا آستان آهن، جيڪي واڪا ڪندا ڦرندا وتن ٿا.

هن دنيا جي درياہ جي پاڻي (اسبابن) جو ڪو انت ڪونہ آهي، ملاحن داناڏن، عالمن کي بہ انهي پاڻي جي اونهائي جـي ڪا بہ خبر نہ آهي ۽ جتي پورا پڙا ۽ غوراب ائين غرق ٿيو وڃن جو انهن جـو ڪو بہ تختو يا پرزو وري نٿو ملي ۽ دنيا جي ڪنن ۾ (دنيا جـي ظاهري صورت ۾) اهڙو قهر لڳو پيو آهي جو جيڪو اندر رهي ٿو، انهيءَ جـو موٽڻ بلڪل مشڪل ٿيو پوي ۽ اتي انسان جي وس جي ڳالهہ نہ هوندي آهي پر الله جي مدد جي ضرورت هوندي آهي. اهڙي جاءِ تـي ماهر بہ منجهيو پون ۽ ڦاسڻ کان پوءِ هر ڳالهہ کان وسريو وڃي ۽ دليلن ۾ گهيرجيو وڃن مت موڙها ٿيو لڙهيو وڃن:

گهنگهرنا گهڻ جاڻ، مـوڙهـي مت مهاڻين،
وئـا کڏ جـي ويـر ۾ هنا مـہ مهراڻ،
اڳيان پويـان ناڻ، ويـا وچارن وسـري.

مٿين بيت جو مقصد آهي تہ هن دنيا جي درياہ ۾ ماهر بہ منجهي پيا، عاقلن، وريانڻ جو هوش خطا ٿي ويو، ۽ جڏهن هن دنيا جـي درياہ جي وهڪري ۾ آيا (جڏهن دنيا جي اسبابن جي خوبصورتي ڏٺائون) تڏهن انهيءَ ۾ غرق ٿي وهڪري ۾ وهي هڪ ٿي ويا ۽ سندن دل تي جيڪي بہ اڳيون پويون ڳالهيون هيون اهي ميسارجي ويون ۽ اللـہ سان ڪيل واعدا وساري ويٺا پر جنهن ڪامل شخص الله سان ڪيل واعدي کـي نہ وساريو ۽ الله جي احڪامن جي پيروي پوري طرح سان ڪئي، تنهـن بابت شاهہ چوي ٿو تہ:

در هڙ ڏنس درياہ ۾، جت لهريون ڪن لوڙا،
مٿين اهـي سمونڊ ۾، ٿيا سيٺايا سـوڙا،
جي تارون هئا توڙا، تن هرهو پايو هيڪڙو.
(سر سهڻي)

هن بيت ۾ شاهه چوي ٿو ته جيڪي ماهر هئا يا ڪامل انسان هئا سي دنيا توڙي طريقت جي خوفن ۽ خطرن مان ٿوري وقت ۾ پار ٿـي ويا، ۽ ساڳئي وقت اهڙا سو بن سياڻا انهيءَ هنڌ تي اچي حيران ۽ عاجز ٿي ويا، تنهن ڪري انسان کي گهرجي ته دنيا ۽ دنيا جـي اسبابن کي سمجهي ۽ پنهنجي اصليت تي غور ڪري، سوچـي سمجهي سنئين راهه اختيار ڪري ته جيئن هن دولابي دنيا جي دوکي کان بچي الله جـي آسري جو ترهو هٿ ڪري توڪل جي توهه تـي تري، درياهه جـي تيز وهڪري مان پاڻ اڪاري منزل مقصود تي پهچون.

انسان جي زندگي هن دنيا جي وهڪري ۾ ڪيئن گذري ٿي، تنهن جو ذڪر ڪندي شاه چوي ٿو:

ڪٿي دونهي دوست جـي، ڪٿي پريون پـار،
جنهن مون سپ چمار، جـر ۾ جهونون ڏيون.
(سر سهڻي)

وري چوي ٿو ته:

چاريون ڪاريون، چڇ، چيريون، جنجي محبت ڇڇي سان،
رهـن وهـن سر پاڻهن، تنهي پـتوه هان،
لڏڙن جـزءِ لطيف چنـي، پاڻـي وهون پاڻ،
تن ملاحن جـو مان، سـي سر ڪنو پاهجي.
(سر ڪاموڏ)

مٿي ڏنل بيت ۾ شاه صاحب ظاهر ڪري ٿو ته انسان زندگي هن دنيا ۾ ڪيئن بي فائدو گذاريندو رهي ٿو ۽ انسان کي پنهنجي زندگي جي اصل مقصد جي خبر ٿي ڪانه آهي، هي هن دنيا ۾ اڻ چـاڻن وانگر جهوتون پائيندا ۽ لڏڙن وانگر پاڻ تـي پاڻي وجهندا (دنيا جي اسبابن جو ناجائز استعمال ڪندو وتي) وتن. شاهه صاحب رحه اهڙن پنڪيل انسانن کـي هدايت ڪندي چوي ٿو ته:

سيوا ڪر سمنڊ جي، جت جر وهـي ٿـو جال،
سئين وهـي سير ۾، مانڪ موتـي لال،
جي ماسو جڙنـي مال، ته پوچارا پـر ٿين.

مٿين بيت ۾ شاهه صاحب چوي ٿو ته هن دنيا جي ساگر جي
سيوا ڪر چوته رحمت جو پاڻي هن سمنڊ ۾ جام وهي ٿو ۽ سمنڊ جي
سير ۾ لکين ماڻڪ ۽ لال پيا آهن، جيڪڏهن انهن لکن ماڻڪن ۽ موتين
مان هڪ ماسو به توکي ملي وڃي ته اي انسان تنهن جو ڇوٽڪارو ٿي
سگهي ٿو. هن لفظن ۾ شاهه انسان کي تلقين ٿو ڪري ته هن دنيا ۾
رهندڙ انسان ۽ ٻي خدائي مخلوق جيڪا توسان گڏ آهي يا جيڪا هن
دنيا جي وهڪري ۾ توسان گڏ وهي رهي آهي، انهي جي سيوا ڪرڻ ۾
ئي تنهن جو ڇوٽڪارو آهي ۽ پنهنجي رب جي رضا حاصل ڪرڻي آهي،
جنهن لاءِ چوي ٿو ته:

روزا ۽ نمازون اي ٻـن چڱو ڪم،
اي ڪو ٻيو فهم، جنهن سان پسڻ پرين جو.

پر اها سيوا ڪيئن ڪرڻي آهي ۽ ڪڏهن ڪرڻي آهي، تنهن لاءِ
چوي ٿو ته:

ٽانگهي ۾ ٽانهي، ٻـڌ پهچـو تـرهـو،
اونهي ۾ آنـهي، ڪونه ڏينده ڪـو ٻيـو.

شاهه هدايت ٿو ڪري ته سيوا جو ترهو توکي ابتدائي ۾ ٻڌڻو
آهي، پر جي تون اونهي پاڻيءَ ۾ پهتين ته ٻيو ڪو به تنهنجي مدد لاءِ
رسي نه سگهندو، يعني ابتدائي زندگي ۾ ئي توکي خدا جي مخلوق جي سيوا
ڪرڻي آهي، هيڪڙائيءَ کي سڃاڻڻو آهي ۽ پنهنجي لاءِ آخرت جو ثمر سنوارڻو
آهي ۽ اهو ئي ٻيو فهم آهي، جنهن سان الله کي پسي سگهجي ٿو.

الله جي پسندڙن يا معرفت جو مقام حاصل ڪندڙن جو ذڪر
ڪندي شاهه چوي ٿو ته انهن وٽ سڀ ڪجهه آهي، انهن معرفت جا موتي
سو ديا آهن، انهن وٽ الله جي پانهپ جو وکر موجود آهي.

پانهپ جـو ٻـڙ بـن ۾، وکـر وڌائـون،
موتـي معرفت جـا، سچـا سوديائـون،
التائب من الذنب، ايءَ ڪـبـت ڪٿيائون،
آنين جيءَ آئـون، برڪت بـار لنگهائيان.
(سر سريراڳ)

اهو سودو کھڙو آهي، اها پانهپ ڪيئن ڪجي، تنهن جو ذڪر
وري شاه هن ريت ڪري ٿو ته :

ساري رات سڄاڻ ، سودو ڪن صاحب سين،
پانهپ پري پڙبون؛ هلنا جوپ جوان ،
پاٿي پهلوان ، لحظي منجهه لنگهي ويا .
(سر سريراڳ)

وڌيڪ چوي ٿو ته :

جنين سودو سچ جو ، وکر وهايو ،
بحروا لهم البشري جو، انهين لئي آيو ،
ان کي لالڻ لنگهايو ، ساندارو سمونڊ جو .
(سر سريراڳ)

جنهن اهو سودو ڪيو، پانهپ جو وکر ورتو، سچ جو سودو ڪيو
سمنڊ جي تري ۾ وڃي عميق کي ڏٺو ، الله جي رازکي پرکيو، تن پنهنجي
اکين سان ديدار ڪيو، جنهن بابت شاهه چوي ٿو :

وٺا جي عميق ڏي ، سڀ ڪاٿو ڏيئي ،
تن سپون سوجهي ڪڍيون پاتاران پيهي ،
پسندا سيئي ، اسل اکڙين سين .
(سر سريراڳ)

اهڙيءَ طرح شاهه سائين پني هنڌ تي مٿئين حقيقت تي هن ريت ٿو
پيش ڪري :

جيڪي ڏٺم تار ۾ ؛ ڪنڌيءَ سو ڪهڃ ؛
جر وڏو جهاجهه گهڻي، پاند م پسائيج ؛
ساهڙ ساڻا هيج ؛ ته ثابت لنگهين سير مان .

شاهه صاحب سهڻي کي هدايت ڪندي چوي ٿو ته درياهه ۾ پاڻي
به گهڻو آهي، انهيءَ ۾ ڪمڪوڙ ۽ تيزي به گهڻي آهي؛ پر توکي گهرجي
ته ساهڙ جي ساڃهه ڪر ته پوءِ تون انهن سڀني خطرن کان نڪري درياهه
جي سير جي تيز وهڪري مان تري پار وڃين سگهين.

هن دنيا جي مها ساگرن مان، درياه جي دلبي ڪان، جر جي جانورن ڪان ڪيئن بچي سگهجي ٿو ۽ ڪيئن دنيا جي درياه جي پاڻي ڪان پاڻ کي بسائڻ ڪان سواء اي پر بهچي سگهجي ٿو، تنهن لاء چوي ٿو:

ڪر طريقت تڪيو، شريعت سڄاڻ،
هيون حقيقت هير تون، ماگهه معرفت جاڻ،
هوء ثابوتي ساڻ، ته پسڻ ڪان پالهو رهين.
(سر آسا)

وري سر سهڻي ۾ چوي ٿو:

ساري سڪ سبق، شريعت سندو سهڻي،
طريقتا تڪو وهي، حقيقت جو حق،
معرفت مرڪ، اصل عاشقن کي.
(سر سهڻي)

مٿون سهني بيتن جو مقصد نظر ۾ رکڻ ڪان پوء اهو ظاهر نظر اچي ٿو ته شاهه پنهنجي ڪلام ۾ پاڻي جو تصور دنيا لاء ڪم آندو آهي انسان جي زندگي پاڻيءَ جي تيز رفتار وانگر گذري ٿي ۽ جر جا جانور هتي دنيوي اسباب آهن، جيڪي انسان کي ڪاهو وجن، اهو پاڻي جر وهڪرو آهي، جيڪو انسان کي پنهنجي مقصد ڪان هٽايو رهي اوجهڙ وجهي ٿو. هتي انسان کي پاني جي پار ۾ وجهڻ مان صاف ظاهر آهي ته انسان کي هن دنيا معني پاڻي جي پار ۾ اڇلايو ويو آهي ۽ ڪيئن پاڻي ۾ پلاند نه بسائڻ لاء چيو ويو آهي، معني دنيا جي اسبابن ڪان بچڻ جي تلقين ڪئي وئي آهي.